

ДО ОРНІТОФАУНИ СЕРЕДНЬОЇ ТЕЧІЇ ДЕСНИ

В.М. Грищенко, Є.Д. Яблоновська-Грищенко, Н.С. Атамась,
Т.Я. Кушка, В.В. Негода

To the ornithofauna of middle stream of the Desna river. - V.N. Grishchenko, E.D. Yablonovska-Grishchenko, N.S. Atamas, T.Ya. Kushka, V.V. Nehoda. - Berkut. 8 (1). 1999. - Data were collected during an expedition 23.06-3.07.1999. The Desna river valley was investigated in 3 districts of Chernigiv region and in 2 districts of Sumy region. The most southern breeding place of the Yellow-breasted Bunting in Ukraine was discovered. [Ukrainian].

Key words: Chernigiv region, Sumy region, the Desna river, fauna, rare species.

Address: V.N. Grishchenko, Kanev Nature Reserve, 19000 Kanev, Ukraine. e-mail: vitaly@aquila.freenet.kiev.ua.

Матеріал зібрано під час експедиції на двох байдарках 23.06-3.07.1999 р. Обстежена ділянка Десни на протязі 150 км від с. Курилівка до смт Макошине (Шосткинський і Кролевецький райони Сумської області, Коропський, Сосницький і Менський райони Чернігівської області).

Повінь на Десні у 1999 р. була високою і дуже затяжною. Ще наприкінці червня пониження на луках у деяких місцях були затоплені. У зв'язку з цим частина птахів приступила до гніздування дуже пізно або не розмножувалася взагалі. Особливо види, які гніздяться у прибережній смугі. У кінці червня – на початку липня ще в повному розпалі було токування у малих зуйків (*Charadrius dubius*) та перевізників (*Actitis hypoleucos*). Навіть деякі лучні птахи почали розмноження із значним запізненням. Так, 25.06 на луках лівого берега навпроти с. Мезин ми знайшли 3 гнізда білокрилих крячків (*Chlidonias leucoptera*) з 1-3 ненасидженими яйцями. Причому знаходилися ці гнізда не на озерах чи старицях, а в траві на мілководді серед затоплених луків.

Сіра чапля (*Ardea cinerea*). 2.07 виявлена колонія в заплавному лісі на лівому березі Десни неподалік від с. Пекарів. Вона нараховувала близько 90 гнізд.

Білий лелека (*Ciconia ciconia*). Всього під час експедиції зареєстровано 64 гнізда. З них 53,1 % розташовані на деревах, 21,9 % – на стовпах, 18,8 % – на водонапірних баштах, по 3,1 % – на будівлях та металічних опорах ЛЕП. Середня густина населення білого лелеки у Подесенні (3 пробні

ділянки у Коропському, Сосницькому, Шосткинському і Кролевецькому районах загальною площею 252 км²) становить $12,87 \pm 2,79$ пар/100 км². Успішність розмноження у 1999 р. була на Десні досить високою. Середня кількість пташенят на успішну пару становила 3,72; на пару, що брала участь у розмноженні, – 3,37. Частка неуспішних пар – 9,1 %. 6,4 % виводків мали по 1 пташеняті, 4,3 % – по 2, 27,7 % – по 3, 38,3 % – по 4, 19,1 % – по 5, 4,3 % – по 6. Точну кількість пташенят у 3 виводках встановити не вдалося (n = 55).

29.06 була виявлена колонія в розрідженому сосново-дубовому лісі на луках біля с. Оболоння. Тут налічувалось 17 заселених гнізд і 3 пустуючі, з них 19 збудовані на соснах, 1 – на дубі. 3 гнізда були розташовані досить нетипово для білого лелеки – на бічних гілках за кілька метрів від стовбура. Причому одне з них на порівняно тонкій гілці, яка прогнулася під вагою гнізда і розгойдувалася під час сильного вітру.

Протягом всієї експедиції регулярно зустрічалися бродячі групи лелек, що не розмножувались. Вони нараховували від 3-5 до 15-20 птахів.

Чорний лелека (*C. nigra*). Відмічений у трьох місцях. 29.06 дорослий птах кілька разів з'являвся над узліссям і луками біля колонії білих лелек поблизу від с. Оболоння. 30.06 один птах кружляв високо над річкою неподалік від с. Гапішківка. 3.07 дорослий чорний лелека двічі спостерігався над заплавною лісом на лівому березі на північний захід від с. Старобутівка.

Зміїд (*Circaetus gallicus*). Ширяючий птах спостерігався над Десною біля с. Розльоти 24.06.

Підорлик (*Aquila sp.*). 24.06 один птах відмічений над заплавою Десни біля с. Погорілівка.

Орел-карлик (*Hieraetus pennatus*). 2.07 одна особина темної форми спостерігалась над Десною нижче с. Гапішківка. Трохи пізніше можливо цей же самий птах відмічений на узліссі заплавного лісу біля колонії сірої чаплі поблизу від с. Пекарів. У цей же день пара орлів-карликів темної форми кружляла над заплавою вище гирла Сейму. 3.07 один птах знову темної форми спостерігався над Десною вище смт Макошине.

Кібчик (*Falco vespertinus*). Пара птахів спостерігалася в урочищі Задубровка нижче с. Оболоння 28.06.

Кулик-сорока (*Haematopus ostralegus*). Відмічався на протязі всього маршруту. Кулики трималися, як правило, групами по 3-5 особин. Постійно спостерігалися шлюбні ігри, але гнізда ніде знайдені не були. Загалом зареєстровано 32 особи, що становить 2,13 ос./10 км русла.

Турухтан (*Philomachus pugnax*). Самець у шлюбному оперенні спостерігався у великий зграї чайок (*Vanellus vanellus*) на заболочених луках лівого берега навпроти с. Мезин 25.06.

Великий кроншнеп (*Numenius arquata*). Один птах спостерігався 25.06 на луках навпроти с. Радичів.

Мородунка (*Xenus cinereus*). Крик одинокого птаха відмічений на Десні біля с. Чапліївка 24.06.

Сизий мартин (*Larus canus*). 2 птахи спостерігалися на Десні біля с. Риботин 29.06.

Малий крячок (*Sterna albifrons*). За літературними даними, малий крячок гніздиться в невеликій кількості у середній течії Десни. Чисельність його дуже залежить від характеру і строків повені (Афанасьєв и др., 1992; Афанасьєв, 1998). У 1999 р. вона була взагалі вкрай низькою. Нами малі крячки

відмічені лише в 2 місцях. 30.06 2 птахи трималися на піщаній косі нижче с. Риботин. 2.07 3 пари малих крячків спостерігалися на пляжі вище мосту біля с. Велике Устя. Птахи займалися шлюбними іграми, незважаючи на наявність поблизу відпочиваючих людей. Наступного дня ми спостерігали поодиноких птахів, очевидно з цієї ж групи, за 12 км нижче по течії. Вони долітали до місця нашої стоянки і поверталися назад вверх по течії. Річкові крячки (*S. hirundo*) зустрічалися регулярно, але в невеликій кількості. Гнізд також ніде виявлено не було.

Білощокий крячок (*Chlidonias hybrida*). 2 пари виявлені в колонії білокрилих крячків на луках навпроти с. Мезин 26.06.

Дрізд-білобровик (*Turdus iliacus*). Поодинокі співаючі самці зареєстровані у кількох місцях: 28.06 у заплавному лісі в урочищі Задубровка поблизу від с. Оболоння, 29.06 у заплавному лісі на правому березі Десни неподалік від с. Риботин, 30.06 на луках біля с. Купчичі, 2.07 на луках біля с. Велике Устя.

Дібровник (*Emberiza aureola*). 24.06 виявлене поселення на лівому березі навпроти с. Радичів. Воно знаходилось між Десною і верхньою частиною оз. Хотинь на сінокосних луках із заболоченими ділянками. Рано вранці 25.06 обліковано 8 співаючих самців (у двох місцях спостерігалися також самки) на ділянці близько 1 км². Птахи розміщувалися локальними групами по 2-3 пари на відстані у кілька сотень метрів одна від одної. Ще один співаючий самець відмічений на 2 км північніше. На луках навпроти сіл Свердловка і Мезин, північніше Радичева, дібровник нами не виявлений. Ніде не спостерігався він і нижче по течії Десни.

Виявлене поселення дібровника на даний час є найбільш південним із відомих в Україні. За літературними даними, його знаходили на південь до с. Собич Шосткинського району (Афанасьєв и др., 1992; Книш, 1995). Це приблизно на 10 км північніше.

ЛІТЕРАТУРА

- Афанасьев В.Т. (1998): Птицы Сумщины. Киев. 1-93.
 Афанасьев В.Т., Гаврись Г.Г., Клестов Н.Л. (1992): Орнитофауна деснянской поймы и ее охрана. 1-58. (Препр. / АН Украины. Ин-т зоологии; 92.7).
 Книш М.П. (1995): Матеріали до поширення та біології дїбровника в Україні. - Беркут. 4 (1-2): 43-44.

Україна (Ukraine),
 19000, Черкаська обл., м. Канів,
 Канівський заповідник.
 В.М. Грищенко.

ХИЖІ ПТАХИ ТА СОВИ ДОЛИНИ р. КАГАМЛИК (ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ)

Ю.Ф. Роговий

Birds of prey and owls of the Kagamlyk river valley (Poltava region). - Yu.F. Rogoviy - Berkut. 8 (1). 1999. - Data about 13 species of birds of prey and 4 species of owls were collected in 3 districts in south-west of Poltava region in 1978-1998. [Ukrainian]

Key words: birds of prey, owls, Poltava region, distribution, number.

Address: Y.F. Rogoviy, 39045 Pirogy, Globino district, Poltava region, Ukraine.

Матеріал для даного повідомлення зібраний протягом 1978-1998 рр. у долині р. Кагамлик на території Семенівського, Глобинського, Кременчуцького районів Полтавської області. У даній місцевості практично відсутні значні деревні насадження, тому більшість видів хижих птахів, що тут відмічені, є перелітними або залітними. Із 13 видів гніздяться лише 3.

Скопа (*Pandion haliaetus*). Дуже рідкісний залітний вид. За роки спостережень відмічалась нами тричі. В усіх випадках це були поодинокі птахи. 15.04.1984 р. скопа кружляла над річковим плесом у с. Пирого. 24.08.1985 р. птах відмічений біля с. Устимівка. Його досить агресивно зустріли сірі чаплі (*Ardea cinerea*). Одна з них літала навколо з витягнутою шиєю, а ще три кружляли над скопою. 17.04.1992 р. скопу бачили у с. Пирого: птах сидів на електричному стовпі, а біля нього літали дві сороки (*Pica pica*). У лапах хижак тримав середнього розміру рибику, яку незабаром з'їв, після чого знову полетів до ставка. Придатних місць для гніздування скопи поблизу немає.

Осоїд (*Pernis apivorus*). Дуже рідкісний залітний вид. Спостерігався нами лише раз

– 24.09.1988 р. неподалік від с. Бориси. У насадженні шовковиці птах розкопав осине гніздо, витяг стільники і видзьобував їх. Гніздування поблизу невідоме.

Шуліка чорний (*Milvus migrans*). Рідкісний залітний птах. Спостерігався нами у долині Кагамлика лише раз – 2.06.1987 р. біля с. Гориславці. Більш характерний для долин річок Хорол та Псел, де неодноразово зустрічався у гніздовий період (24.28.06.1984; 12.06.1992; 10.06.1997 рр. – села Іванове Селище, Зубані, Манжелія).

Орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*). Нечисленний залітний вид. Очевидно залітає із районів Дніпра та Сули, де відомі місця гніздування. Вперше спостерігався нами 27.03.1984 р. на льоду ставка в с. Яроші. Того року там зібралось багато снулої риби (товстолобик, короп, карась), що очевидно і привернуло увагу орлана. Його постійно атакували сіра ворона (*Corvus cornix*) і сорока. 25.02.1990 р. один птах пролітав на північний захід над с. Пирого у бік Сули. Його супроводжував грак (*Corvus frugilegus*). Поодиноких птахів спостерігали 3.12.1995, 26.04.1996, 15.03.1998 рр. Неподалік від Дніпра і Сули (с. Бугайка Глобинського району) 17.11.1997 р. одночасно